

บทที่ ๒

วรรณคดีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัวนั้นจัดเป็นสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน ซึ่งจะต้องร่วมกันปฏิบัติทุกวิถีทางที่จะให้เกิดความสมดุลระหว่างจำนวนประชากรของโลกกับผลผลิตและทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นภาวะที่จำเป็นสำหรับความสุข ความเจริญ และสันติของมนุษยชาติ ดังนั้น การเผยแพร่ความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัวให้แก่ประชาชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเรื่องวางแผนครอบครัวให้ประชาชนนำไปปฏิบัติตามเป้าหมายที่วางไว้ เป็นเรื่องใหญ่ ต้องใช้ความรู้ ศิลปะและความพยายามอย่างมาก ต้องทำให้เกิดความสนใจ มีความคิดเห็นไปในทางดีงามและนำไปปฏิบัติ ซึ่งการยอมรับความคิดใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ไปปฏิบัติ นั้น จัดว่าเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาอย่างหนึ่งที่บุคคลจะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ จากการรับทราบความคิดใหม่นั้น เป็นครั้งแรกไปจนถึงจุดที่บุคคลยอมรับไปปฏิบัติ

การยอมรับความคิดใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่^๑ (Acceptance of an Innovation)

การยอมรับหรือปฏิเสธความคิดใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ มักประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ

ดังนี้

ระยะที่ ๑ ระยะตื่นตัว (Awareness) เป็นระยะรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับความคิดหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ เป็นครั้งแรก

ระยะที่ ๒ ระยะสนใจ (Interest) สนใจในข่าวที่ได้รับจนถึงขั้นลงมือหาข่าวสาร ข้อมูล และรายละเอียดเกี่ยวกับข่าวนั้นมากขึ้น

^๑Hedy Brown, "Diffusion and Acceptance of Change," The Population Explosion - An Interdisciplinary Approach (London : Open University Press, 1971), p. 146-147.

ระยะที่ ๓ ระยะไตร่ตรอง ตัดสินใจ (Evaluation, Decision to try)

ใคร่ครวญผลได้ที่จะได้รับจากความคิดใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่นั้น

ระยะที่ ๔ ขั้นทดลองใช้ (Trial Implementation) เป็นการทดลองดูว่า

ความคิดใหม่ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่นั้น จะใช้ได้ผลอย่างแท้จริงเพียงใด

ในขั้นนี้เป็นการยอมรับเพียงบางส่วน

ระยะที่ ๕ ขั้นการยอมรับ (Adoption) เป็นขั้นที่บุคคลตัดสินใจยอมรับความคิดใหม่

หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่นั้นไปใช้

จากทฤษฎีนี้ โดแนล เจ โบเก้ (Donal J. Bogue) ได้สรุปแบ่งขบวนการยอมรับ
การคุมกำเนิดเป็น ๔ ระยะ คือ^๑

ระยะที่ ๑ เป็นระยะที่รับรู้ว่าการตั้งครรภ์สามารถป้องกันได้เป็นสิ่งตั้งตามการปฏิบัติ
มีความสนใจอยากเรียนรู้หรือรับรู้เรื่องเหล่านี้มากขึ้น

ระยะที่ ๒ เป็นระยะที่ศึกษาสอบถามเรื่องการคุมกำเนิดเช่น คุมกำเนิดมีวิธี
วิธีไหนดีมีอันตรายหรือไม่ จะรับบริการได้ที่ไหน ประมวลเอาสิ่งที่ได้รับรู้
ต่าง ๆ มาพิจารณา ตัดสินใจที่จะทดลอง

ระยะที่ ๓ เป็นระยะที่เริ่มทดลองปฏิบัติ เป็นระยะที่จะไปปรึกษาแพทย์ ไปที่หน่วย
บริการ เรียนรู้วิธีการปฏิบัติเพิ่มเติมและทดลองปฏิบัติคุมกำเนิด

ระยะที่ ๔ เป็นระยะที่มีการยอมรับโดยสมบูรณ์ ผู้ที่มาถึงระยะนี้จะรู้สึกว่าการคุม-
กำเนิดเป็นของธรรมดาและควรปฏิบัติ อาจรู้สึกไม่สบายใจหรือกลัวถ้ามี
การร่วมเพศโดยไม่มีการคุมกำเนิด

จากแนวความคิดข้างต้น ในเรื่องขบวนการยอมรับความคิดหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ไป
ปฏิบัตินั้น ทำให้ผู้ให้ความรู้ต้องคำนึงว่า การให้ความรู้แก่ประชาชนและสังคมนั้น ต้องให้เหมาะสม

^๑ริชาร์ด โอสถานนท์, การสื่อสารให้ปฏิบัติวางแผนครอบครัวและประชากร

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๖), หน้า ๒๔-๓๐.

กับระยะของการยอมรับ เพื่อจะได้ชักนำให้ดำเนินต่อไปจนเป็นนิสัย การให้ความรู้โดยมีเนื้อเรื่อง ไม่สัมพันธ์กับระยะของการยอมรับ นอกจากไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แล้ว อาจทำให้เกิดผลเสียได้ และอิทธิพลของแหล่งข่าวกับระยะของการรับรู้ก็มีความสำคัญ

จากการวิจัยพบว่า^๑ แหล่งแพร่กระจายข่าวกับระยะต่าง ๆ ของกระบวนการยอมรับ ความคิดหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันนั้น มีความสัมพันธ์กันโดย โสทัดศานุปรกรณ์ จะมีแรงผลักดันให้แต่ละบุคคลที่ได้รับความรู้ใหม่ เกิดความสนใจ ตื่นตัว และกระตือรือร้นที่จะหา ความรู้เพิ่มเติม เพื่อนบ้าน ญาติ จะมีอิทธิพลในระยะท้าย ๆ ของการยอมรับไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน ดังนั้น การใช้โสทัดศานุปรกรณ์จะได้ผลที่สุดในการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัว สนใจ หาความรู้เพิ่มเติม ซึ่งนับว่าตรงกับความต้องการที่จะให้ประชาชนสนใจ ติดตาม เพื่อจะนำไป ถึงการยอมรับไปปฏิบัติ ทำให้ต้องคำนึงถึงต่อไปว่า โสทัดศานุปรกรณ์ที่จะใช้ในการเผยแพร่ความรู้ นั้นควรเป็นประเภทใด จึงจะทำให้ประชาชนสนใจและเหมาะสมกับความต้องการ

กระบวนการสื่อความหมาย (Communication Process)

การสื่อความหมาย^๒ หมายถึง การถ่ายทอดข้อเท็จจริง ข่าวสาร หรือความรู้ลึก นึกคิดจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น จะโดยการแสดงออกทางอากัปกิริยา วาจา น้ำเสียง หรือสื่ออย่างอื่น ๆ เพื่อที่จะทำให้ผู้รับการถ่ายทอดนั้น เกิดความเข้าใจความหมายเหมือน หรือ ตรงกับที่ผู้ถ่ายทอดต้องการให้เข้าใจ

กระบวนการสื่อความหมาย มีองค์ประกอบดังนี้

๑. แหล่งสาร หรือผู้ส่งสาร (Source or Communicator)
๒. ข่าวสาร (Message) หมายถึงสาระ เรื่องราว ที่ส่งออกจากผู้ส่งสาร

^๑จรุง เจริญพิทักษ์, "หลักการสุชศึกษาในโครงการวางแผนครอบครัว,"

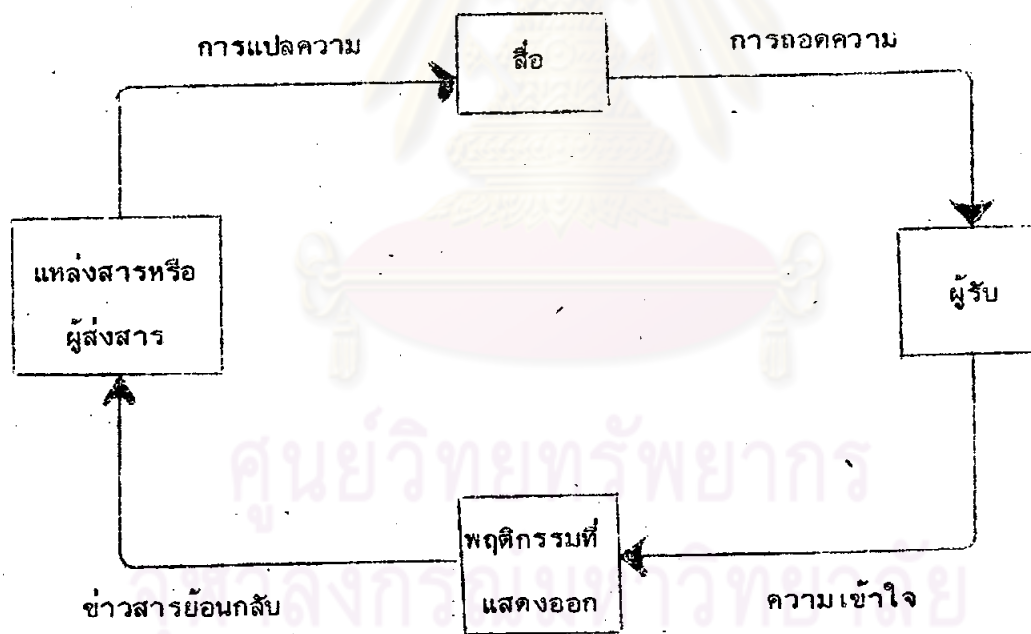
คำบรรยายประกอบการสอนการวางแผนครอบครัว (พระนคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๓),

หน้า ๒๐๗.

^๒นิสิตปริญญาโท ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สมตปทชาวสำหรับครู (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๒), หน้า ๑-๒.

๓. สื่อ (Channel or Medium) หมายถึง เครื่องมือ หรือวิธีการในการถ่ายทอด
 ข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งอาจเป็น คำพูด เครื่องหมาย กริยาท่าทางฯ
๔. ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง ผู้ที่รับข่าวสารจากแหล่งสาร เป็นจุดหมาย
 ปลายทางที่สารส่งไปถึง

การสื่อความหมายที่ดี จะสมบูรณ์ครบถ้วนก็ต่อเมื่อผู้ส่งข่าวสารสามารถถ่ายทอดความคิด
 ความจริง หรือ ความคิดเห็นที่ต้องการให้ผู้รับข่าวสารสามารถรับข้อความนั้น ๆ ได้ถูกต้อง และ
 เข้าใจความหมายโดยถ่องแท้ ทั้งมีพฤติกรรมสนองตอบที่ผู้ส่งสารประสงค์จะให้ด้วย

การสื่อความหมายในการวางแผนครอบครัว (Communication in Family Planning)

วัตถุประสงค์ของการสื่อความหมายในการวางแผนครอบครัว^๑

๑. ให้ความรู้ ชักจูง ให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในการวางแผนครอบครัว และรู้จักการปฏิบัติอย่างถูกต้อง
๒. การให้ความรู้ เรื่องการวางแผนครอบครัวจะให้โดยตรงกับทั้งบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชน โดยให้ข้อเท็จจริงในเรื่องการวางแผนครอบครัว เพื่อให้บุคคลได้รับความรู้ และเปลี่ยนทัศนคติ รวมทั้งเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ
๓. เพื่อจูงใจให้บุคคลเกิดการยอมรับ เห็นความสำคัญและต้องการที่จะปฏิบัติการวางแผนครอบครัว
๔. เป็นการสร้างบรรยากาศให้บุคคลพูดถึงเรื่องการวางแผนครอบครัวได้โดยไม่มีอาการระคายคาย หรือ อึดอัด หรือรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกล่าวถึง ตรงข้ามกลับรู้สึกว่าเป็นความจำเป็น

หน้าที่เฉพาะของการสื่อความหมายในการวางแผนครอบครัว^๒ มีดังนี้

๑. พัฒนาให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง การปฏิสนธิ การเจริญเติบโต การพัฒนาการ สุขภาพของบุคคลและครอบครัว
๒. พัฒนาความคิดและทัศนคติให้เห็นพ้องและสนับสนุนการวางแผนครอบครัว รวมทั้งการมีขนาดครอบครัวที่พอเหมาะ
๓. ให้ความรู้ทั่วไป และเฉพาะด้านที่ถูกต้องแก่ประชาชน

^๑ United Nation, Asian Population Studies Series No.3

Communication in Family Planning, (United Nation Publication, 1967),

p. 7-11.

^๒ Ibid.

๔. ชักจูง กระตุ้น ให้ชุมชนมีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน และยอมรับ เรื่องการวางแผนครอบครัว
 ๕. สร้างบรรทัดฐานและค่านิยมในการวางแผนครอบครัว
 ๖. ล้มล้างข่าวลือ และความเชื่อที่ผิด เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว
 ๗. ช่วยเหลือคำแนะนำในการปฏิบัติวางแผนครอบครัว
- โสตทัศนูปกรณ์จะ เข้ามามีบทบาทในการ เป็นช่องทางการสื่อความหมาย

ความหมายของโสตทัศนูปกรณ์

ศาสตราจารย์ สำเภา วรางกูร^๑ อดีตหัวหน้าแผนกวิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กล่าวไว้ว่า "โสตทัศนูปกรณ์ หมายถึง วัสดุ เครื่องมือ และหรือกิจกรรมอย่างใด ๆ หรือหลายอย่าง ร่วมกันที่เป็น เครื่องมือช่วยให้เกิดประสบการณ์ ในการเรียนรู้ โดยผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ของผู้รับรู้"

เอ วี คอริส (A.V. Dorris)^๒ กล่าวว่า "ถ้าจะพูดง่าย ๆ โสตทัศนูปกรณ์ ก็ หมายถึงสิ่งที่จัดเป็นประสบการณ์ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ"

หยงค้ คชาสัย^๓ กล่าวว่า "โสตทัศนูปกรณ์ หมายถึง วัสดุ เครื่องมือ สำหรับนำมา ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ เรื่องราว ข่าวสาร เพื่อให้ผู้ฟังมีความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องและแจ่มแจ้ง โดยอาศัยการได้ยินด้วยหู (โสต-Audio) และ การเห็นด้วยตา (ทัศน-Visual)"

004162

^๑ศาสตราจารย์ สำเภา วรางกูร, "เอกสารประกอบบทเรียน วิชาโสตทัศนศึกษาเบื้องต้น" คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีการศึกษา ๒๕๑๗.

^๒วิรุฬห์ สีลาพฤทธิ์, เทคโนโลยีทางการศึกษา (กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์-วัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๓.

^๓หยงค้ คชาสัย, "การประชุมประชาสัมพันธ์ในงานธุรกิจ" คำบรรยายวิชา-ประชาสัมพันธ์ธุรกิจของโรงเรียนการประชาสัมพันธ์, ๒๕๑๗.

กู๊ด (Carter V. Good)^๑ ได้ให้คำจำกัดความของสไตล์ทศนุปรณ์ว่า

"สไตล์ทศนุปรณ์ เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนแบบการเรียนรู้ (Pattern of Learning) โดยอาศัยประสาทสัมผัสทางการได้ยิน และประสาทสัมผัสทางการมองเห็น . . . สไตล์ทศนุปรณ์ เป็นเครื่องมือที่เรียกความสนใจ ช่วยสร้างความเข้าใจอย่างรวดเร็วทำให้จำได้ไม่มีวันลบเลือน . . ."

สรุปแล้ว "สไตล์ทศนุปรณ์ หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ เพื่อให้ผู้รับมีความรู้ ความเข้าใจ อย่างถูกต้องและชัดเจน"

ประเภทของสไตล์ทศนุปรณ์

สำเภา วรวงูร^๒ ได้แยกประเภทของสไตล์ทศนุปรณ์ออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. วัสดุและเครื่องมือที่ไม่ต้องฉาย ได้แก่ วัสดุเครื่องมือที่ไม่ต้องอาศัยเครื่องฉาย และจอ เช่น รูปภาพ แผนภูมิ กราฟ ของจริง ของตัวอย่าง หุ่นจำลอง ลูกโลก แผนที่ กระดานดำ ป้ายนิเทศฯ รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ทัศนศึกษา การแสดงละคร นิทรรศการ การสาธิต และการทดลอง เป็นต้น

๒. วัสดุและเครื่องมือที่ต้องฉาย ได้แก่ สิ่งที่ต้องใช้เครื่องฉาย เช่น สไลด์ फिल्मสตริป ฟิล์มจุ๊ป แผ่นภาพโปร่งใส ภาพยนตร์ ภาพทึบแสง บรรดาสิ่งที่จะนำไปฉายเหล่านี้ เรียกว่า วัสดุ ส่วนเครื่องฉาย ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉาย- फिल्मสตริป เครื่องฉายภาพข้ามศรีษะ เครื่องฉายภาพทึบแสง เหล่านี้เรียกว่าอุปกรณ์

๓. สไลด์วัสดุและอุปกรณ์ ได้แก่ วัสดุและอุปกรณ์เกี่ยวกับเสียง เช่น แผ่นเสียง เทป และเครื่องเล่นแผ่นเสียง เครื่องเทป เครื่องรับวิทยุ เครื่องขยายเสียง

^๑ Carter V. Good, Dictionary of Education (New York : McGraw Hill Book Co. Inc., 1959), p. 22.

^๒ สำเภา วรวงูร, "เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการบริหารและนิเทศงานสไตล์ทัศนศึกษา" แผนกวิชาสไตล์ทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์, ๒๕๑๕. (อัครสำเนา).

ประโยชน์ของโสตทัศนอุปกรณ์ในการเผยแพร่ความรู้

โสตทัศนอุปกรณ์จะช่วยในการเผยแพร่ความรู้ให้มีประสิทธิภาพได้ดังนี้

๑. ช่วยดึงดูดความสนใจของประชาชน
๒. สามารถอธิบายแนวความคิดใหม่ ๆ ให้เป็นในลักษณะรูปธรรม ซึ่งทำให้ประชาชนสามารถเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น
๓. ช่วยให้ประชาชนมีความจำใน เรื่องนั้น หรือมีจินตภาพในเรื่องนั้นไปอีกนาน
๔. ประหยัดเวลาในการชี้แจง อธิบาย
๕. โน้มน้าวทัศนคติ ความคิดเห็น และพฤติกรรม ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ปรารถนาได้

การวิจัยในประเทศไทย

เวทย์ ธโนปจัย^๑ ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบการเปิดรับสื่อสารมวลชนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและเขตชนบท พบว่า ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร ฟังวิทยุ หรือดูโทรทัศน์ จะเป็นผู้ที่เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัวมากกว่า ผู้ที่เปิดรับสื่อดังกล่าวน้อย

จากการศึกษาของ เพ็ญศรี ปิยะรัตน์^๒ พบว่า สตรีที่อ่านหนังสือพิมพ์ มีแนวโน้มที่ทำให้เกิดความรู้ในวิธีการคุมกำเนิดและมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัว ในอัตราส่วนที่สูงกว่าสตรีที่ไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์และพบว่า ไม่ว่าสตรีที่มีการศึกษาสูงหรือต่ำก็ตามถ้าได้อ่าน

^๑เวทย์ ธโนปจัย, "การศึกษาเปรียบเทียบการเปิดรับสื่อสารมวลชน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของประชากรในเขตเมืองและชนบท" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖).

^๒เพ็ญศรี ปิยะรัตน์, "ความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของสตรีในวัยเจริญพันธุ์ ณ หมู่บ้านซอยเสนานิคม ๒ บางเขน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘).

หนังสือพิมพ์แล้วจะมีความรู้เกี่ยวกับวิธีคุมกำเนิด เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัว และใช้วิธีการคุมกำเนิดสูงกว่าสตรีที่ไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์

ในแง่ของการเปิดรับสื่อประเภทต่าง ๆ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ^๑ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้าน โดยการสุ่มตัวอย่าง ประชากรทุกภาคของประเทศไทย พบว่า ในจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๑,๕๓๖ คน ผู้ฟังวิทยุมีมากที่สุด คือ ร้อยละ ๘๗ รองลงไปคือ ชมภาพยนตร์ ร้อยละ ๗๔ อ่านหนังสือพิมพ์ ร้อยละ ๕๗ ชมโทรทัศน์ ร้อยละ ๓๔ และอ่านนิตยสาร ร้อยละ ๑๖ (ผู้รับสาร ๑ คน ใช้สื่อได้มากกว่า ๑ ประเภทขึ้นไป) นอกจากนี้ยังพบว่า เนื้อหาประเภทบันเทิงเป็นเนื้อหาที่ผู้รับสารให้ความสนใจเป็นอันดับแรกในสื่อถึง ๓ ชนิด คือ โทรทัศน์ นิตยสาร และ ภาพยนตร์ เนื้อหาประเภทข่าวสารและสาระทั่วไปนั้น ผู้รับสารให้ความสนใจเป็นอันดับแรกในสื่อเพียง ๒ ชนิดเท่านั้น คือ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ เพื่อหาประเภทความรู้ การศึกษา และวัฒนธรรม ผู้รับสารให้ความสนใจเป็นอันดับที่ ๒ ในสื่อ ๒ ชนิด คือ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร

โครงการวางแผนครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข^๒ ได้ทำการสำรวจเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชนในภาคกลางของประเทศไทย (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) และได้รายงานไว้ว่า สื่อที่ให้ข่าวสารได้รวดเร็วทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีดังนี้ วิทยุ ร้อยละ ๔๕ - ๔๗ หนังสือพิมพ์ ร้อยละ ๓๔ - ๓๘ โทรทัศน์ ร้อยละ ๑๗ และสื่อที่ได้รับความนิยมมากที่สุดเรียงตามลำดับคือ หนังสือพิมพ์ ร้อยละ ๒๔ วิทยุ ร้อยละ ๒๕ โทรทัศน์ ร้อยละ ๒๓ เมื่อพิจารณาถึงเพศ ผู้สนใจรับฟังรายการวิทยุเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย เพศชาย

^๑สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, "รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษา บทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้าน" (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญผล, ๒๕๒๑) .

^๒โดยการวางแผนครอบครัว, กระทรวงสาธารณสุข, "รายงานสรุป สำรวจ สื่อมวลชนในภาคกลางประเทศไทย" (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๑๘) .

สนใจหนังสือพิมพ์รายวันมากกว่าเพศหญิง กลุ่มอายุของผู้ที่รับข่าวสารนั้น คนหนุ่มสาวมีแนวโน้ม จะรับข่าวสารได้เร็วกว่าผู้สูงอายุ

จากผลการสำรวจนี้ จึงมีข้อเสนอแนะว่า การบ่อนข่าวสารวางแผนครอบครัวผ่าน สื่อมวลชน จึงต้องคำนึงถึงประเภทของสื่อว่าสื่อชนิดใดมีผู้รับมากที่สุด

เชษฐ ปรินารัตน์^๑ ศึกษาปัจจัยที่ยังผลต่อทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของสตรีไทยในเขตเมือง ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อว่า ในกรุงเทพฯ เปิดรับสื่อทุก ประเภทจะมีมากกว่าในต่างจังหวัด ยกเว้นการอ่านหนังสือเล่มและนิตยสาร ซึ่งอาจเป็น เพราะ ต้องเผชิญกับการแข่งขันจากสื่อประเภทอื่นที่น่าสนใจมากกว่า ส่วนการเปิดรับสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ พบมากในเขตเมือง อาจเพราะหาซื้อได้ง่าย นอกจากนี้ยังพบว่า ทัศนคติในการยอมรับการวางแผนครอบครัวนั้นมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อของเขาเหล่านั้น

กองอนามัยครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข^๒ ได้ทำการวิจัยโครงการใช้สื่อมวลชน เพื่อการวางแผนครอบครัว ในจังหวัดกระบี่ โดยการเปรียบเทียบความรู้และทัศนคติด้านการวางแผนครอบครัว ก่อนและหลังการใช้สื่อในการเผยแพร่ สื่อที่ใช้มี วิทยุ ภาพยนตร์ เอกสาร การทดลองใช้เวลา ๓ เดือน ผลปรากฏว่า การใช้สื่อในเวลาเท่านี้สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ทำให้ประชาชนได้มีความรู้ ทัศนคติและการยอมรับวิธีคุมกำเนิดไปปฏิบัติ มากขึ้น

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑เชษฐ ปรินารัตน์, "ปัจจัยที่ยังผลต่อทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของสตรีไทยในเขตเมือง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗).

^๒กองอนามัยครอบครัว, กระทรวงสาธารณสุข, "รายงานการวิจัย โครงการใช้สื่อมวลชนเพื่อการวางแผนครอบครัว" (กรุงเทพมหานคร : แผนกการพิมพ์กรมการทหาร-สื่อสาร, ๒๕๒๑).

นอกเหนือจากสื่อประเภท วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์แล้ว ฝ่ายวิจัยและประเมินผล กองอนามัยครอบครัว กรมอนามัย^๑ ได้ทำการศึกษาการใช้หนังสือในการเผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับการทำหมันชาย พบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติด้านการ วางแผนครอบครัว ดังนี้

ความรู้ หลังจากมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผ่าตัดทำหมันชายด้วยการแสดง หนังสือแล้ว ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผน-ครอบครัว และการทำหมันชายเพิ่มขึ้น

ทัศนคติ ทัศนคติต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำหมันชายก่อนการแสดงหนังสือ และ ภายหลังจากการแสดงหนังสือแล้ว แตกต่างกันเพียง เล็กน้อย แต่ทัศนคติ ที่เห็นว่าตนเองเห็นด้วยกับการคุมกำเนิดเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๔๓.๔ เป็นร้อยละ ๔๔.๓ และเห็นว่าสมควรเป็นผู้ใช้วิธีคุมกำเนิดเพิ่มจาก ร้อยละ ๔๓.๒ เป็นร้อยละ ๔๗.๒

การปฏิบัติ ภายหลังจากการแสดงหนังสือแล้ว ผู้ชายที่คิดว่ามีลูกเพียงพอแล้ว จะทำหมันเองเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒๕.๒ เป็น ร้อยละ ๓๑.๗

การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การใช้สื่อวัฒนธรรมมีผลต่อการเผยแพร่ความรู้ เรื่องการ วางแผนครอบครัว ซึ่งควรพิจารณาใช้สื่อประเภทนี้ต่อไป

สำหรับแหล่งที่ให้ความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนนั้น สุนทราวดี เพชรเจริญ^๒ ทำการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของผู้ป่วยที่มารับการ

^๑กองอนามัยครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข, "รายงานโครงการศึกษาการใช้ หนังสือในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการทำหมันชาย" (เอกสารโรเนียว).

^๒สุนทราวดี เพชรเจริญ, "ความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของผู้ป่วย ที่มารับการรักษายาบาลที่แผนกสูติกรรม โรงพยาบาลศิริราช" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔).

รักษายาบาลที่แผนกสูติกรรม โรงพยาบาลศิริราช พบว่าแหล่งความรู้ที่ผู้ป่วยได้รับเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว จะมาจากญาติและเพื่อน ๆ มากที่สุด คือ ร้อยละ ๗๔.๖๗ จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ร้อยละ ๕๒.๐๐ จากพยาบาล แพทย์ เจ้าหน้าที่อนามัย ร้อยละ ๕๐.๖๗ และไม่เคยได้รับความรู้จากที่ใดเลย ร้อยละ ๕.๓๓

จารย์ นิระโรจน์^๑ ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระยะเวลาการคงใช้วิธีการคุมกำเนิดของสตรีที่มารับบริการวางแผนครอบครัวในกรุงเทพมหานคร จากตัวอย่างประชากร ๔๕๐ คน ปรากฏว่า แหล่งที่ช่วยให้ผู้รับบริการทราบเรื่องเกี่ยวกับการคุมกำเนิด เป็นอันดับแรกคือ แพทย์ ร้อยละ ๓๔.๔ ญาติ เพื่อนบ้าน ร้อยละ ๓๔.๔ พนักงานเยี่ยมบ้าน ร้อยละ ๓๓.๔ พยาบาล ร้อยละ ๑๑.๔ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ร้อยละ ๖.๑ สามเณร ร้อยละ ๐.๔ อื่น ๆ ร้อยละ ๑.๒

บำรุง สุขพรรณ^๒ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของสื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การวางแผนครอบครัว ผลการวิจัยปรากฏว่า แหล่งที่ให้ข่าวการวางแผนครอบครัวมาจากแผ่นป้ายโฆษณาตามป้ายรถเมล์มากที่สุด ร้อยละ ๑๔.๕๗ จากเพื่อนบ้าน ร้อยละ ๑๔.๒๐ เจ้าหน้าที่เผยแพร่ของสมาคมวางแผนครอบครัว ร้อยละ ๑๒.๔๒ จากหนังสือพิมพ์ ๑๒.๖๐ จากวิทยุ ร้อยละ ๔.๕๐ จากเอกสารเผยแพร่ ร้อยละ ๔.๔๔ จากโทรทัศน์ ร้อยละ ๑.๒๖ จากภาพยนตร์ ร้อยละ ๐.๖๓ สำหรับแหล่งข่าวที่จูงใจให้มารับบริการครั้งแรก อันดับแรกคือ

^๑จารย์ นิระโรจน์, "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระยะเวลาการคงใช้วิธีการคุมกำเนิดของสตรีที่มารับบริการวางแผนครอบครัวในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิตแผนกวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา สาขาวิชาประชากรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑).

^๒บำรุง สุขพรรณ, "บทบาทของสื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การวางแผนครอบครัว" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒).

เพื่อนบ้าน ร้อยละ ๒๕.๐๐ ญาติ ร้อยละ ๒๐.๐๐ เพื่อนที่ทำงาน ๑๘.๓๓ หนังสือพิมพ์ ร้อยละ ๑๖.๖๗ บ้ายโฆษณาตามสถานที่สาธารณะ ร้อยละ ๑๓.๓๓ จากเอกสารเผยแพร่ ร้อยละ ๓.๓๓

การวิจัยในต่างประเทศ

จากการศึกษาการวางแผนครอบครัวในมาเลเซีย^๑ พบว่าทัศนคติที่เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัวจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิ กล่าวคือสตรีที่รู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวดี จะเห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัวมากกว่าสตรีที่พอจะรู้เรื่องและรู้เรื่องน้อย

สถาบันวิจัยประชากรและการวางแผนครอบครัวของมหาวิทยาลัยยงไซ (Yonsei University)^๒ ประเทศเกาหลีได้ทำการศึกษาสตรีที่มารับการอบรมการอนามัยแม่ โดยแบ่งสตรีออกเป็นผู้ที่ได้ฟังวิทยุและอ่านหนังสือพิมพ์ หรือแมกกาซีน กับกลุ่มที่ไม่ได้ฟังวิทยุและไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์หรือฟังวิทยุอย่างเดียว ได้พบว่า กลุ่มที่ได้ฟังวิทยุและอ่านหนังสือพิมพ์มีคะแนนของความรู้ทางการวางแผนครอบครัว เท่ากับ ๑๗ ทางทัศนคติ ร้อยละ ๔๕ เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัว และ ร้อยละ ๓๐ ได้ใช้วิธีการคุมกำเนิด สำหรับกลุ่มสตรีที่ไม่ได้ฟังวิทยุและไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์ หรือฟังวิทยุอย่างเดียวนั้นพบว่า มีคะแนนของความรู้ในวิธีการคุมกำเนิด เท่ากับ ๑๓ และสตรีกลุ่มนี้ ร้อยละ ๒๗ เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัว เกี่ยวกับการใช้วิธีคุมกำเนิด สตรีกลุ่มนี้ใช้เพียงร้อยละ ๒๗ เท่านั้น

^๑ Malaysia, National Family Planning Board, "Report on West Malaysian Family Survey, 1966-1967, p. 317.

^๒ Center for Population and Family Planning, "The Final Report of the Gyonggi-Yonsei Mothers' Class Project" (Yonsei University, Korea, 1972), p. 37.

ในการศึกษาเกี่ยวกับการเจริญพันธุ์และการวางแผนครอบครัวในเขตเมืองเซอูล^๑ โดยโรงเรียนแพทย์และสาธารณสุข แห่งมหาวิทยาลัยเซอูล ได้พบว่า สตรีร้อยละ ๑๓.๘ มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการคุมกำเนิดจากการอ่านหนังสือพิมพ์

ในได้ทวนได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารในการวางแผนครอบครัว^๒ ผลปรากฏว่า สื่อที่มีอิทธิพลในการให้ข่าวเรื่องการวางแผนครอบครัวเป็นดังนี้ คือ วิทยุร้อยละ ๗๐ ภาพยนตร์ร้อยละ ๔๐ หนังสือพิมพ์ ร้อยละ ๒๔ นิตยสาร ร้อยละ ๑๙ และโทรทัศน์ ร้อยละ ๑๓

จากการศึกษาของ ฮุง โจง พาร์ค (Hyung Jong Park)^๓ เรื่องการใช้และการเปรียบเทียบผลของสื่อชนิดต่าง ๆ ทั้งสื่อบุคคล และ สื่อทัศนูปกรณ์ในการวางแผนครอบครัวในประเทศเกาหลี ผลปรากฏว่า สื่อทัศนูปกรณ์ที่ให้ความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัวมากที่สุด ได้แก่ วิทยุ คือร้อยละ ๔๖.๕ น้อยที่สุดได้แก่โทรทัศน์ ร้อยละ ๒.๖ สิ่งพิมพ์พวกนิตยสาร ใบปลิว ร้อยละ ๑๖.๐๐

สำหรับการใช้สื่อวัฒนธรรม (Traditional media) ในการเผยแพร่ความรู้ด้านการวางแผนครอบครัวนั้น UKPO^๔ ได้ทำการวิจัยเรื่องเทคนิคและกลยุทธ์ในการสื่อสารใน

^๑Hoyck E. Kwon, et. al, "A Study on Urban Population Control : Sungdong Gu Action-Research Project on Family Planning and Fertility" College of Medicine and School of Public Health, Seoul National University, July 1967), p. 98.

^๒United Nation, "Family Planning Communications in Taiwan, Republic of China," Communication in Family Planning (United Nation Publication, 1967), p. 91.

^๓Hyung Jong Park, "Use and Relative Effectiveness of Various Channel of Communication in the Development of the Korean Family Planning Program," Communication in Family Planning, p. 74.

^๔Emit Japhet UKPO, "Communication Technology and Strategies for Rural Development : The Case for Family Planning and Health Care in Nigeria" (Ph. D. Dissertation, Wayne State University, 1974).

ชนบทที่กำลังพัฒนา ในเรื่องของการวางแผนครอบครัวในประเทศไนจีเรีย พบว่า ความล้มเหลวในการวางแผนครอบครัว ส่วนหนึ่งนั้นมาจาก คนยากจนมีมาก ภาษาแตกต่างกันมาก การเปิดรับสื่อประเภทต่าง ๆ มีน้อย จึงเสนอแนะให้นำความรู้การวางแผนครอบครัวสอดแทรกลงไป ในสื่อวัฒนธรรม ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ รับสื่อประเภทนี้อยู่แล้ว

ในเรื่องการให้ความเชื่อถือในสื่อประเภทต่าง ๆ นั้น ซิมสัน (Simpson)^๑ และคณะ ได้สำรวจความเชื่อถือในสื่อทัศนูปกรณ์ประเภทต่าง ๆ ในเมืองลาโกส ประเทศไนจีเรีย พบว่า โทรทัศน์ได้รับความเชื่อถือมากที่สุด คือร้อยละ ๗๑.๗ รองลงมาได้แก่วิทยุ ร้อยละ ๖๔.๒ นิตยสาร ร้อยละ ๖๖.๒ โปสเตอร์ ร้อยละ ๖๐ หนังสือพิมพ์ ร้อยละ ๖๗.๖ ภาพยนตร์ เป็นอันดับสุดท้าย คือร้อยละ ๓๖.๔

ประวัติและความเป็นมาของการใช้สื่อทัศนูปกรณ์ในการวางแผนครอบครัวในประเทศไทย

แต่เดิมประเทศไทยมีนโยบายสนับสนุนการเกิดตลอดมา จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เมื่อได้สำรวจพบว่าอัตราการเพิ่มของประชากรในประเทศไทยสูงมาก อันจะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รัฐบาลจึงได้ให้ความสนใจต่อปัญหาประชากรอย่างจริงจัง ได้มีการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่องปัญหาประชากรของประเทศไทย ๓ ครั้ง และในที่สุด รัฐบาลได้ประกาศให้การวางแผนครอบครัวเป็นนโยบายระดับชาติในปี พ.ศ. ๒๕๑๓

ภายหลังจากที่รัฐบาลได้ประกาศนโยบายประชากรแห่งชาติขึ้นแล้ว กระทรวงสาธารณสุขได้จัดตั้งโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติขึ้น โดยได้กำหนดแผนงานการวางแผนครอบครัวขึ้นให้สอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ลักษณะการใช้สื่อทัศนูปกรณ์ในการวางแผนครอบครัว

ก่อนที่รัฐบาลจะประกาศใช้นโยบายประชากร พ.ศ. ๒๕๑๓ กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งราชการและเอกชนที่มีความสนใจในเรื่องการวางแผนครอบครัวได้เริ่ม

^๑S.J.R. Simpson, et. al, Mass Media Effectiveness in Lagoas, Nigeria, (n.p. 1969).

คำดำเนินงานนี้มาอย่างไม่เป็นทางการและแม้แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ซึ่งเป็นปีแรกของการดำเนินงานวางแผนครอบครัว หลังจากการประกาศใช้นโยบายประชากรของรัฐบาล การดำเนินงานก็ยังมีข้อจำกัดโดยเฉพาะทางด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ไม่มีการใช้สื่อทัศนูปกรณ์ หรือสื่อมวลชนช่วยในการประชาสัมพันธ์ นอกจากการติดต่อแบบบุคคลต่อบุคคล

เมื่อถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๘) โครงการวางแผนครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข ได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะลดอัตราเพิ่มของประชากรจากประมาณร้อยละ ๓ ในปี ๒๕๑๔ ลงเหลือร้อยละ ๒.๕ เมื่อสิ้นระยะของแผนพัฒนาในปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๘ แผนพัฒนาฯ ที่ ๓ นี้ มีนโยบายเกี่ยวกับสื่อทัศนูปกรณ์ คือ "เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปัญหาประชากรและการวางแผนครอบครัว สนับสนุนชักจูงและให้ความช่วยเหลือแนะนำในด้านการวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนผู้สมัครใจรับบริการ"

งานด้านเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ของโครงการวางแผนครอบครัวในระยะต่อมา จึงมุ่งผลิตและกระจายสื่อทัศนูปกรณ์ประเภทต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมารับบริการวางแผนครอบครัวโดยผ่านทางสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น จัดรายการวิทยุ, ผลิตเทปโทรทัศน์, สไลด์สำหรับโรงภาพยนตร์, วารสาร, เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ, ภาพโฆษณา, นิทรรศการ-สร้างภาพยนตร์จูงใจ เป็นต้น

ผลการดำเนินงานใน ๓ ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๓^๒ พอสรุปได้ดังนี้

๑. ผลิตเอกสาร ๒,๗๑๕,๐๐๐ ชุด
๒. จัดทำภาพยนตร์ ๓๔ ม้วน

^๑กระทรวงสาธารณสุข, "การวางแผนครอบครัว มาตรการในด้านการลดอัตราเพิ่มของประชากรในแผนพัฒนาฯ", (เอกสารโรเนียว), หน้า ๒.

^๒กรมอนามัย, กระทรวงสาธารณสุข, "แผนพัฒนางานวางแผนครอบครัว โครงการวางแผนครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๔" วารสารอนามัยครอบครัว ๖ : ฉบับที่ ๓.

๓. จัดเทพันทิกเสียง	๓๗๕	ม้วน
๔. จัดทำกระจกดายสำหรับโรงภาพยนตร์	๔,๐๗๐	แผ่น
๕. ทำภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์	๗	เรื่อง
๖. สไลด์ และภาพโป่งใส	๔,๐๐๐	แผ่น
๗. ผลิตรายการวิทยุส่ง ๓๖ จังหวัด และโอนเงินการจัดรายการวิทยุให้จังหวัดอีก ๒๒ จังหวัด		
๘. มีหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่พร้อมโสตทัศนอุปกรณ์ ๔ คัน		

ระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๔) ในระยะนี้โครงการวางแผนครอบครัวมีเป้าหมายที่จะลดอัตราเพิ่มของประชากรจากร้อยละ ๒.๕ ต่อปี ลงให้เหลือประมาณร้อยละ ๒.๑ ต่อปี เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ ในปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๔ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ มีนโยบายเกี่ยวกับโสตทัศนอุปกรณ์ คือ "ส่งเสริมการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ โดยใช้วิธีการสื่อความหมายชนิดต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความเข้าใจ และสนใจขอรับบริการวางแผนครอบครัวเพิ่มขึ้น"

ทั้งนี้ โดยมีแนวทางการพัฒนา ดังต่อไปนี้^๒

๑. ขยายวิธีการสื่อความหมายให้เพิ่มขึ้น
๒. ปรับปรุงเทคนิคการสื่อความหมายต่าง ๆ ให้ทันสมัย เพื่อให้การสื่อความหมายเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง
๓. ขยายขอบเขตการปฏิบัติงานของหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่เพื่อให้ครอบคลุมทั่วถึงทั่วประเทศ

เป้าหมายของโครงการวางแผนครอบครัวในการลดอัตราการเพิ่มของประชากรในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๓ และฉบับที่ ๔ นี้ จากการดำเนินงานตามนโยบายด้านต่าง ๆ รวมทั้งการใช้

^๑กระทรวงสาธารณสุข, "การวางแผนครอบครัว", หน้า ๖.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

โสตทัศนูปกรณ์ในการเผยแพร่ความรู้การวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนนั้น อัตราการเพิ่มของประชากรได้ลดลงตามเป้าหมายที่วางไว้

สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๒๙) นั้น โครงการวางแผนครอบครัวคาดว่าจะสามารถลดอัตราเพิ่มของประชากรให้เหลือเพียงร้อยละ ๑.๕ ต่อปี เมื่อสิ้นแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๙

จะเห็นได้ว่านับแต่ประเทศไทยได้มีนโยบายประชากร และได้มีโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติขึ้นนั้น การใช้โสตทัศนูปกรณ์ในการเผยแพร่ความรู้ด้านการวางแผนครอบครัวได้พัฒนาขึ้น เป็นลำดับ เพราะเป้าหมายการวางแผนครอบครัวไม่อาจบรรลุได้หากความรู้ในการวางแผนครอบครัวไม่ได้ถูกกระจายออกไป

หน่วยงานการวางแผนครอบครัวของประเทศไทย

หน่วยงานการวางแผนครอบครัวของประเทศไทยนั้น มีทั้งหน่วยงานของรัฐบาลและหน่วยงานเอกชน ที่ให้บริการและเผยแพร่ความรู้ด้านการวางแผนครอบครัว

หน่วยงานของรัฐ

๑. โครงการวางแผนครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข

ภายหลังจากที่รัฐบาลได้ประกาศให้มีนโยบายประชากรแห่งชาติขึ้นแล้ว กระทรวงสาธารณสุขได้จัดตั้งโครงการวางแผนครอบครัวขึ้นโดยกำหนดแผนงาน ๔ ปี ผสมเข้ากับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การดำเนินงานของโครงการวางแผนครอบครัว พอสรุปได้ดังนี้

- ๑.๑ การให้บริการวางแผนครอบครัว
- ๑.๒ การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
- ๑.๓ การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการวางแผนครอบครัวทุกระดับ
- ๑.๔ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการค้นคว้าวิจัย

๒. ศูนย์บริการสาธารณสุข สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร

ศูนย์บริการสาธารณสุข ได้เริ่มดำเนินงานวางแผนครอบครัวมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยครั้งแรกเริ่ม ๒ - ๓ แห่ง และขยายการบริการเพิ่มมากขึ้นจนครบทุกศูนย์ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ งานของศูนย์บริการสาธารณสุขนอกจากจะให้บริการวางแผนครอบครัว ๒ ครั้ง ต่อสัปดาห์แล้ว ยังให้การอบรมแก่แม่บ้านให้มีความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัว และให้พนักงานวางแผนครอบครัวออกเยี่ยมบ้าน ชักชวนให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการวางแผนครอบครัว และมารับบริการคุมกำเนิด รวมทั้งการเยี่ยมเพื่อติดตามแนะนำให้หญิงที่คุมกำเนิดแล้ว คุมกำเนิดติดต่อกันไป

ทั้งนี้การใช้โสตทัศนูปกรณ์ของศูนย์บริการสาธารณสุขนั้น แต่ละศูนย์ฯ จะเลือกเองตามความเหมาะสม โสตทัศนูปกรณ์ส่วนใหญ่จะได้รับจากกระทรวงสาธารณสุข สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ไม่ได้ทำการผลิตขึ้นเอง

ศูนย์บริการสาธารณสุขที่มีอยู่ในกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันมี ๔๗ ศูนย์ กระจายอยู่ตามอนามัยภาคในกรุงเทพมหานคร

หน่วยงาน เอกชน

๑. สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย

สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย เป็นองค์การเอกชนที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการสาธารณสุข เป็นสมาคมแห่งชาติจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีวัตถุประสงค์พื้นฐานในการที่จะสนับสนุนโครงการวางแผนครอบครัวระดับชาติให้บรรลุเป้าหมาย โดยมุ่งความพยายามส่วนใหญ่ในการเผยแพร่ข่าวสารความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัวและประชากรศึกษาแก่ประชาชน

กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของสมาคมฯ ในด้านการเผยแพร่ข่าวสาร พอสรุปได้ดังนี้^๑

^๑สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, รายงานการสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติ เรื่องประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๑), หน้า ๑๔๑ - ๑๔๒.

ปี ๒๕๑๓ - ๒๕๑๕

ในระยะเริ่มแรกของสมาคมฯ ได้เน้นหนักในด้านการรณรงค์เผยแพร่ความรู้ เรื่องการวางแผนครอบครัวไปสู่ประชาชน โดยผ่านสื่อมวลชน และหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และการประชาสัมพันธ์โดยภาพโฆษณา การแสดงนิทรรศการ การแสดงการเล่นพื้นเมืองของ ภาคต่าง ๆ และการแข่งขันในลักษณะกิจกรรมพิเศษ เช่น การประกวดเรียงความ แข่งขัน การแต่ง เพลง เพื่อส่งเสริมการวางแผนครอบครัว เป็นต้น ในด้านการอบรมได้เลือกอบรม กลุ่มบุคคลที่สามารถเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ความรู้การวางแผนครอบครัว ซึ่งได้แก่นักสังคมสงเคราะห์ สื่อมวลชน ครู ฯ เป็นต้น

ปี ๒๕๑๖ ถึง ปัจจุบัน

สมาคม ฯ ยังคงเผยแพร่ความรู้การวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนทั่วไป โดยได้ปรับปรุงคุณภาพของเอกสารและสิ่งของตลอดจนวิธีการแจก เช่น จัดทำของขวัญแจก คู่สมรสใหม่ โดยประชาสัมพันธ์ผ่านหนังสือพิมพ์ นักเรียน นักจัดรายการวิทยุ และนักแสดง

โครงการของสมาคมฯ ที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้เรียกว่าโครงการเผยแพร่ และวิชาการ ประกอบด้วย^๑

๑. เอกสาร

ซึ่งมีปัญหาประชากรของไทย ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว
คู่มือวางแผนครอบครัว ทำหมัน สารสวท. ปฏิทินวางแผนครอบครัว
PPAT News

๒. รายการวิทยุ

มีออกรายการวิทยุที่วิทยุแห่งประเทศไทย เดือนละครั้งและวิทยุในเครือกรม
ประชาสัมพันธ์ ประมาณ ๒๕ แห่งเป็นประจำ วิทยุกองพลที่ ๑ รายการมา มีลูก-
กันเถอะ ทุกวันอังคาร เวลา ๑๔.๓๐ - ๑๕.๐๐ น. และรายการพบกับ-

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗ - ๑๔๘.

สมาคมวางแผนครอบครัว ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๘.๐๐ - ๙.๐๐ น. และ
วิทยุกองพล ปตอ. ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๑๙.๓๐ - ๒๐.๐๐ น.

๓. รายการโทรทัศน์

มีรายการความรู้สำหรับประชาชน สถานีโทรทัศน์สีช่อง ๕ ทุกวันจันทร์
ต้นเดือน เวลา ๑๗.๓๐ - ๑๘.๐๐ น.

๔. การฝึกอบรม

มีการฝึกอบรมผู้นำชุมชน ข้าราชการ ครูอาจารย์ และนักแสดง

๕. การประชาสัมพันธ์

มีการจัดทำหนังสือ PPAT News จัดส่งข่าวสารความรู้ไปยังสื่อมวลชน
จัดรายการแถลงข่าว หรือบริการ ความรู้ตามโอกาสต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์
ภายใน บรรยาย จัดนิทรรศการ บริการห้องสมุด วิชาการและเอกสาร
ต่าง ๆ และให้คำปรึกษาหารือทั้งจดหมาย โทรทัศน์ และส่วนตัว

๒. สำนักงานบริการวางแผนครอบครัวชุมชน สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน^๑

สำนักงานบริการวางแผนครอบครัวชุมชน เป็นสำนักงานของสมาคมพัฒนา
ประชากรและชุมชน ดำเนินงานในด้านการเผยแพร่ให้ความรู้และให้บริการวางแผนครอบครัว
ตลอดจนบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน โดยใช้ระบบอาสาสมัครเข้ามาช่วยในการ
ปฏิบัติงานแก่ชุมชนของตน ซึ่งในการดำเนินงานดังกล่าวนี้ ได้รับความเห็นชอบและอนุมัติจาก
กระทรวงสาธารณสุขและคณะกรรมการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ โดยเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่
ปี พ.ศ. ๒๕๑๗

นโยบาย เพื่อขยายการให้บริการวางแผนครอบครัว ตลอดจนบริการด้านสุขภาพ
อนามัยขั้นพื้นฐานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นการสนับสนุนและเสริมงานทางราชการ โดยเฉพาะ
งานของกระทรวงสาธารณสุข

^๑สำนักงานบริการวางแผนครอบครัวชุมชน สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน, "สรุปผล
การดำเนินงาน พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๒๑".

มีวัตถุประสงค์พื้นฐานเพื่อเผยแพร่ความรู้ คำแนะนำและให้บริการวางแผนครอบครัว ตลอดจนให้บริการในด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนในชุมชนที่อยู่ห่างไกลแพทย์และขาดความสะดวก โดยให้ผู้รับบริการได้รับบริการจากผู้ที่คุณเคยและไว้วางใจที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ๆ

หลักการและวิธีดำเนินงานของสำนักงานบริการวางแผนครอบครัวชุมชน จะใช้ระบบอาสาสมัคร เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้และให้บริการ โดยต้องอบรมอาสาสมัครเมื่อได้รับการอบรมแล้ว จะปฏิบัติหน้าที่ แนะนำ ชักจูง โดยมีเฉพาะยาเม็ดคุมกำเนิดและถุงยางอนามัย แก่ประชาชนในท้องถิ่นของตน

อย่างไรก็ตาม การกระตุ้นและเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนด้านการวางแผนครอบครัว โดยใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ที่สำนักงานฯ ดำเนินการเองนั้นก็มิได้แก่ โครงการบริการวางแผนครอบครัวชุมชน เอกชน ซึ่งการดำเนินงานส่วนใหญ่จะมุ่งหนักไปในการเผยแพร่ความรู้ การวางแผนครอบครัวด้วยถุงยางอนามัย และการจัดทำผลิตภัณฑ์ที่สามารถสอดแทรกเรื่องการวางแผนครอบครัว ผลการดำเนินงานโครงการนี้ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ถึงสิ้นเดือนธันวาคม ๒๕๒๑ พอสรุปได้ดังนี้

๑. การให้บริการถุงยางอนามัยทางไปรษณีย์ ได้จัดพิมพ์ใบสั่งติดถุงยางอนามัยใช้แจกจ่ายแก่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ต้องการรับบริการถุงยางอนามัย แต่ยังคงมีความอายไม่กล้าที่จะขอรับบริการด้วยตนเอง สามารถรับบริการได้โดยส่งทางไปรษณีย์
๒. ศูนย์วางแผนครอบครัว ได้จัดตั้งศูนย์บริการวางแผนครอบครัวขึ้นที่สถานีขนส่ง ๓ แห่งในกรุงเทพฯ คือ สถานีขนส่งสายเหนือ สถานีขนส่งสายใต้ และสถานีขนส่งสายตะวันออก เพื่อเป็นศูนย์เผยแพร่และให้บริการด้านการวางแผนครอบครัว แก่พนักงานขนส่งและผู้โดยสารที่ใช้สถานีขนส่ง
๓. งานด้านการวางตลาดถุงยางอนามัย เป็นการรณรงค์ให้มีการวางแผนครอบครัวด้วยถุงยางอนามัยให้แพร่หลายยิ่งขึ้น โดยใช้สื่อมวลชนพร้อมทั้งจัดทำประชาสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ให้เกิดทัศนคติที่ดีและยอมรับการใช้ถุงยางอนามัย เพื่อการวางแผนครอบครัว

๔. งานด้านการจัดทำผลิตภัณฑ์วางแผนครอบครัว มีการดำเนินการจัดทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่สามารถสอดแทรกเรื่องเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว เช่น เสื้อยืด เสื้อม่อฮ่อม กางเกงใน ถุงเท้า ปากกา ผ้าเช็ดหน้า ผ้าขาวม้า วงกลม-ระยะปลอดภัย เพื่อเผยแพร่ชักจูงให้มีการพูดถึงเรื่องเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวให้มากขึ้น

๓. สมาคมทำหมันแห่งประเทศไทย^๑

สมาคมทำหมันแห่งประเทศไทย ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมีวัตถุประสงค์

ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการทำหมัน
๒. ส่งเสริมและช่วยเหลือการบริการการทำหมันทั้งของรัฐบาลและเอกชน
๓. ส่งเสริมการพัฒนาอัตรากำลังเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการทำหมัน
๔. ส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการทำหมันให้แก่ประชาชน
๕. ประสานงาน แลกเปลี่ยนความรู้ ความช่วยเหลือกับสมาคมอื่น ๆ

การปฏิบัติงานที่ผ่านมาในด้านการเผยแพร่ความรู้ออกไปจากสมาคม โดยใช้สื่อ

ต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

- ก. สื่อมวลชน สมาคมฯ ได้เผยแพร่ ความรู้ทางวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เป็นประจำ เนื้อหาความรู้และความมากน้อยในการเผยแพร่ขึ้นอยู่กับโอกาสและความเหมาะสมต่าง ๆ
- ข. จดหมายข่าวของสมาคม สมาคมฯ ได้จัดพิมพ์จดหมายข่าวซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับประชากรศึกษาและการทำหมัน พิมพ์ครั้งละ ๕,๐๐๐ ฉบับ แจกจ่ายไปให้

^๑สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, รายงานการสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติ เรื่องประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ ๔, หน้า ๑๖๔.

สมาชิกและประชาชนผู้สนใจทั่วประเทศ

- ค. แสดงนิทรรศการ สมาคมฯ ได้จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับประชากรศึกษา และการทำหมันให้กับประชาชนในที่ต่าง ๆ โดยความร่วมมือกับสถาบันอื่น ๆ
- ง. ใช้สื่ออื่น ๆ เช่น สื่อวิทยุ สติคเกอร์ดีทรอยนต์ ตลอดจนสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งมีบทความเกี่ยวกับการทำหมันอย่างสั้น ๆ แจกจ่าย หรือ จำหน่ายให้แก่ ประชาชนผู้สนใจ
- จ. ให้บริการเป็นรายบุคคล โดยมีบริการตอบข้อข้องใจเกี่ยวกับการทำหมัน ทางโทรศัพท์และทางจดหมาย

๔. สมาคมสนับสนุนโครงการวางแผนครอบครัวในค่านิยมประชาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย

สมาคมนี้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ และเริ่มดำเนินงานเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๒๐ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ด้านการวางแผนครอบครัว เพื่อจูงใจ ประชาชนในทุกระดับชั้นให้มีความรู้ ความสนใจ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อการวางแผน ครอบครัวย โดยวิธีสื่อความหมายชนิดต่าง ๆ รวมทั้งด้านวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้ โดยมุ่งคำนึงถึงการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวให้เข้าถึงประชาชนจำนวนมากที่สุดเป็นหลัก ซึ่งการดำเนินงานนี้คือเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนการดำเนินงานวางแผน ครอบครัวยในประเทศไทย ให้บรรลุตามนโยบายและเป้าหมายที่รัฐบาลกำหนดไว้ตลอดจนติดต่อ แลก เปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนคติในด้านการประชาสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย